

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Національний авіаційний університет

Анотація. Стаття присвячена дослідженню соціокультурного аспекту інтелектуальних інформаційних технологій. Створення новітніх технологій дозволяє удосконалити механізми управління суспільними процесами і підвищити рівень добробуту суспільства. Використання інформаційного простору для роботи, освіти, навчання і дозвілля призводить до появи нових форм міжкультурної взаємодії і не завжди бажаних змін у культурному просторі інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, суспільство знань, інтелектуальні інформаційні технології, нанотехнології, комунікація, електронний ресурс.

Вступ

Ще в середині минулого століття починають з'являтися технічні засоби, що стають основою розвитку і становлення суспільства, яке пізніше окремі учені охарактеризують як інформаційне чи суспільство знань. Особливо стрімким розвиток інформаційних інтелектуальних технологій стає в останні десятиліття. Цей розвиток поступово змінює систему комунікацій, викликає трансформаційні процеси в освіті і науці, стає одним із визначних чинників становлення культури нового суспільства. Саме завдяки розвитку інформаційних технологій стає можливою створення мережі Інтернет, поява якої викликає зміни в усіх сферах суспільного життя, таких як економіка, політика, наука, освіта, медицина тощо. Адже «всесвітня павутина» значно розширює інтелектуальні можливості людини. Так, зокрема, дистанційне навчання і доступ до баз інформаційних ресурсів електронних бібліотек є лише невеликою часткою її потенціалу. Хоча, в свою чергу, для того щоб бібліотеки могли включити всі накопичені багатства у віртуальний інформаційний простір і перейти від «епохи Гуттенберга», коли основний обсяг знань людства зберігався в документах на паперових носіях, до ери електронних інформаційних комунікацій, необхідно забезпечити їх відповідними технічними цифровими засобами для навчання і зберігання інформації. Виходячи з визначення функцій традиційної бібліотеки, таких як навчальна, наукова, культурно-інформаційна [8], слід відмітити, що процес створення електронних бібліотек впливає на процеси не лише в освіті й науці, а змінює образ культури інформаційного суспільства. Більше того, у зв'язку з бурхливим розвитком засобів і технологій мережі Інтернет, їхнім широким використанням в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у 2011 року ООН визнала право доступу до Інтернету одним із невід'ємних прав людини. Забезпечення вільного доступу до Інтернет-ресурсів було проголошено з трибуни ООН завданням держав, а відключення від Інтернету в будь-якому регіоні тепер буде вважатися порушенням прав людини [15].

Аналіз досліджень і публікацій

Д. Белл досліджував вплив комп'ютерної техніки і телекомунікацій на економічну і соціальну сторони життя суспільства [1]; М. Кастельс звернув увагу, що саме розвиток нових технологій та зростання ролі інформації стають матеріальною основою глобалізації економіки [6]; О. Тоффлер відмічав, що поява і розвиток інформаційних технологій викликають

зміни у соціальній, політичній, культурній сферах сучасної епохи [16]; М. Маклюен розглянув проблему впливу технічних засобів на різні сфери життєдіяльності суспільства [7]; В. Миронов досліджував у своїй праці як саме розвиток високих технологій впливає на зміну образу сучасної культури інформаційного суспільства [9]; В. Онопрієнко досліджує ризики суспільства знань і мегатехнологій, які пов'язує безпосередньо зі зростанням наукового знання і розширенням можливостей науково-технічної діяльності як найважливішого чинника соціальних трансформацій [10]; О. Сідоркіна у своїй роботі досліджує питання співвідношення гуманістичної спрямованості та глибини гуманності сучасної культури в умовах інформаційного суспільства [12]. Л. Дротянко звертає увагу на роль високих технологій у процесах трансформації медіа-дискурсу, приділяє увагу позитивним і негативним наслідкам впровадження сучасних технологій, і зокрема, інформаційно-комунікаційних у діяльність засобів масової інформації та досліджує особливості впливу останніх на суспільну та індивідуальну свідомість [3].

Постановка завдання

У сучасну епоху інтелектуальні інформаційні технології, покликані зберігати і накопичувати інтелектуальний інформаційний ресурс, є основою найголовніших змін в освіті, науці, економіці, медицині тощо. Створення і використання якісно нового віртуального інформаційного середовища дозволяє удосконалити механізми управління суспільними процесами, підвищити рівень життя суспільства, забезпечити умови для творчого всебічного розвитку особистості. Технології присутні у професійній діяльності та побуті, є одним із факторів розвитку суспільства, що здійснює суттєвий вплив на зміну ціннісних орієнтирів, норм і ідеалів культури. Ці зміни можуть мати деструктивний характер, тому вважаємо за необхідне дослідити вплив інформаційних інтелектуальних технологій на становлення культури інформаційного суспільства.

Основна частина

Ще у минулому столітті з'являється низка праць, у яких рівень життя суспільства пов'язується з рівнем розвитку технологій і знання. Зокрема, про це у своїх працях згадують такі відомі учені, як М. Маклюен, З. Бжезинський, Д. Белл, О. Тоффлер тощо. У процесі технічного розвитку людина завжди все більше прагнула полегшити собі важку фізичну працю. Під час неолітичної революції, коли основою

економіки, політики і суспільного життя була земля, були винайдені найпростіші технічні засоби. Індустріальний же етап породив машинне виробництво, сприяв розвитку інженерії і технічного винахідництва. На цьому етапі створюються технічні засоби, що значно розширюють фізичні можливості людини. Що стосується третього етапу – інформаційного суспільства (постіндустріальної епохи), то його становлення пов'язане зі зростанням ролі інформації і ґрунтується на інформаційних інтелектуальних технологіях та комп'ютерних технічних засобах, що розширюють саме інтелектуальні можливості людини. Д. Белл у своїх працях також відмічав зростання ролі теоретичного знання, яке визнавав осьовим принципом постіндустріального суспільства, а появу нових високоінтелектуальних технологій – спрямовуючою силою соціальних змін. Крім того, так звані «інтелектуальні технології», на думку вченого, стають одним із головних інструментів управління організаціями і підприємствами [1, с. 331-332]. Отже, новітні технології не лише створюють нові технічні засоби, підсилюють інтелектуальні можливості людини (наприклад, дозволяють людям лікувати невиліковні раніше хвороби і т. д.), а й змінюють світоглядні ціннісні орієнтири людини і пріоритети традиційної гуманістичної культури.

Свого часу науково-технічному розвитку сприяла поява писемності, потім винахід друкарського верстата, комп'ютерної техніки, яка почала швидко розвиватися і стала основою сучасних інформаційних технологій. Традиційні комунікаційні мережі починають формуватися досить давно, коли ще з'являється пошта, періодичні видання, телефон і т.д., а сьогодні уся їх різноманітність починає зливатися в єдину інформаційно-комунікаційну мережу, без якої неможливо уявити наукове, освітнє, економічне і навіть культурно-побутове життя людини. Якщо раніше комунікація між людьми зводилася до безпосередніх чи опосередкованих контактів (листи, телефон тощо), то сьогодні комунікація людей все більше ґрунтується на технологіях обробки і передачі інформації і все щільніше охоплюється мережею технічних стандартів. Серед соціальних взаємодій починають переважати віддалені і опосередковані контакти, для яких створюють засоби інформаційно-комунікаційні мережі. Крім того, пряма трансляція інформації засобами ЗМІ, що мала певний елемент нав'язування, поступово змінюється з появою інтерактивної комунікації (форуми, блоги), яка дозволяє людині брати участь у обговоренні і створенні повідомлень.

Звичайно, сьогодні неможливо обійтися без високих інформаційних технологій, що стали для нас звичним явищем. Проте супутникове телебачення, Інтернет, цифрове відео не лише полегшують людям життя, а й завдають шкоди, створюючи інформаційну віртуальну реальність, у якій людина фактично живе і в якій нівелюються традиційні гуманістичні цінності, що ми і спостерігаємо сьогодні. Мається на увазі викладення в Інтернет-мережу сумнівного змісту фото, відеороликів знущань молоді над тваринами і людьми, вбивств та інших злочинів чи нещасних випадків, коли замість надання допомоги люди починають фотографувати та знімати відео.

Такі явища як «фейковий контент», тролінг також викликають занепокоєння. Тобто, «віртуалізація життя посилює байдужість у суспільстві до трагедій і горя інших людей. Смерть і трагедія починають сприйматися як гра, а не реальність...» [3, с. 11]. На формування такої байдужості й цинізму, особливо у молоді та підлітків, впливають також вище згадані зміни у системі суспільних комунікацій, пов'язані з розвитком інформаційно-комунікаційних мереж, що різко збільшили кількість безособистісних контактів. Дружня посмішка при особистому спілкуванні, туристичний похід з друзями тощо породжують теплі і світлі емоції, викликають у людей відчуття єдності і співпереживання. Але сьогодні молодь все рідше віддає перевагу спілкуванню з друзями та іграм на свіжому повітрі. Їх витісняють різноманітні ігришутери (стрілялки та бродилки), у які можна грати не виходячи з дому, а друзями називають тих, хто «лайкає» пости в соціальних мережах. Подібна ситуація веде до втрати навичок безпосереднього діалогу між людьми і заміни його на віртуальний. А ця віртуальна реальність здатна «не лише копіювати реальність і створювати імітації, близькі до об'єктивної реальності, а й за своїми можливостями перевершувати її» [14]. Дійсно, людина у віртуальній реальності може пережити те, що є недосяжним у реальному житті. Однак, чи здатна людина у віртуальному світі навчитися співчувати і любити?

Новітні інформаційні технології допомагають людині долати просторові і часові межі, завдяки чому глибоко проникають не лише у науку, освіту, професійну діяльність, а й у побутове життя, суттєво змінюючи його й усталені традиційні культурні стереотипи, а широке розповсюдження телекомунікаційних мереж спрощує маніпулювання свідомістю. Як зауважує В. Онопрієнко, високі технології, на відміну від інших видів технологій, здатні суттєво змінювати образ культури інформаційного суспільства. «Трансформуючи соціокультурне середовище, новітні технології впливають на світогляд і світозуміння сучасної людини, на притаманну їй систему смислів, цінностей, норм і ідеалів, стереотипів і установок» [10, с. 29-30]. Так, сьогодні, коли у сучасному суспільстві зростає роль інформації і технологій, відбувається розпад традиційних соціальних інститутів та інші суттєві зміни у сучасній культурі.

Сьогодні вчені змістили акценти досліджень із новітніх технологій на процес їхньої взаємодії із суспільством, прагнучи оцінити не лише створювані ними нові перспективи, а й можливі негативні соціальні наслідки. При цьому не слід забувати про небезпеку бездумного застосування такого виду технологій як нанотехнології. Відмінність нанотехнологій від решти високих технологій полягає у тому, що вони дозволяють проникати у світ і змінювати його на молекулярному і атомномарному рівнях. Це, зокрема, вживлення в організм людини електронних мікроприладів, що підсилюють рівень можливостей людського сприйняття і органів чуттів, різноманітних чіпів тощо. Однак виникає питання, що буде з людиною психікою після такого коригування, з особистістю, і які наслідки це матиме для суспільства загалом? Чи не приведуть такі спроби корегування «бо-

жественного замислу» до самознищення людства? [2, с. 82]. Отже, рефлексія соціокультурних наслідків розвитку нанотехнологій повинна включати з'ясування їхнього впливу на проектування соціальної реальності, пошук нових підходів у розумінні традиційних гуманістичних цінностей і сенсу людського життя, передбачення і запобігання можливим деструктивним наслідкам розвитку нанотехнологій.

Від нанотехнологій, звичайно, неможливо повністю відмовитися, але їхнє використання в окремих сферах, особливо в медицині (зокрема, для вдосконалення людини шляхом корекції геному), приводить до появи цілої низки етичних, моральних і іноді навіть юридичних проблем. А такі поняття, як «...особистість, людина, свідомість, дух, душа, живе і неживе, життя, смерті і безсмертя, час і вічність не мають загальновищого визначення... Звичні структури буття людини втрачають визначеність. Розвиток біо- і нанотехнологій сприяє деформації кордонів між природним і штучним, технічним і культурним» [10, с. 30]. Так відбувається зміна базисних цінностей суспільства, що визначають той чи інший етап діяльності, взаємодію з природою, взаємовідносини в суспільстві, спосіб життя тощо.

Зміни парадигм наукового пізнання вимагають ґрунтовного дослідження впливу нанотехнологій із позиції теорій соціального конструювання реальності, теорій інформаційного суспільства, застосування структурних моделей культури, що пов'язані з розглядом місця технологій у соціумі. Крім того, серед соціальних наслідків впровадження нанотехнологій слід назвати появу нових соціальних форм і комунікацій, побудованих на нових можливостях нейроінтерфейсів і віртуальної реальності [11]. Ще О. Шпенглер відмічав у своїх працях, що цивілізація і культура є протилежними поняттями. Під цивілізацією вчений мав на увазі розвиток науки і техніки, а під культурою – духовні цінності і прогрес моральної свідомості людини. Учений дотримувався думки, що високий рівень розвитку науки і технологій зовсім не призводить до морального прогресу, а швидше навпаки [17]. Отже, науково-технічний прогрес і розвиток культури можуть не співпадати, і взагалі бути протилежними один одному.

У своїй статті О. Сідоркіна справедливо пише: «В умовах сучасного інформаційного суспільства виникає новий феномен культури – культури «мозаїчного» типу. Основною його особливістю є те, що людина перестає поступово бути основним об'єктом науки, витісняючись іншими об'єктами і проблемами. Зазнали змін і форми залучення індивідуальної культури до культури суспільства: все більша частина знань та інформації отримується людиною по каналах засобів масової інформації та комунікації. Спостерігається явище і відчуття розпаду зв'язку часів» [12, с. 122]. Іншими словами, суспільство втрачає традиційні механізми передачі культурного і духовного спадку нащадкам, а особистість – чіткі ціннісні орієнтири власного духовного розвитку. Виникають також сумніви у здатності такої людини, особливо молоді, орієнтуватися в деструктивних контентах, на основі чітких традиційних уявлень про добро і зло.

Висновки

Сьогодні важко знайти ту сферу суспільного життя, в якій люди не користуються комп'ютерами і заснованими на них інформаційними інтелектуальними технологіями. Спілкування в соціальних мережах, захоплення комп'ютерними іграми, дистанційне навчання допомагають створити свій власний віртуальний світ комунікації, що при цьому зменшує час реального спілкування з членами родини та друзями. Віртуальна реальність Інтернету, що відволікає від проблем повсякденного життя, виявляється цікавішою, аніж заняття спортом чи плавання на каное, спілкування чи активний відпочинок з однолітками. Інтернет провокує ту ситуацію, коли молодь не відривається від екранів моніторів, а віртуальна інформаційна реальність змінює соціокультурний простір, поступово підкорюючи людину, негативно впливає на її психіку, викликає залежність, трансформує традиційну систему цінностей та ідеалів.

Список літератури

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – С. 330-342.
2. Горохов В.Г. Технологические риски как социальная проблема при разработке и внедрении интеллектуальных автономных роботов / В.Г. Горохов, М. Декер / Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. – М.: Логос, 2002. – С. 82-94.
3. Дротянко Л.Г. Високі технології як засіб медіадискурсу / Дротянко Л.Г. / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (25). – К.: НАУ, 2016. – С. 10-14.
4. Ивницкий В.А. Теория сетей массового обслуживания / В.А. Ивницкий / – М.: Изд-во «Физматлит», 2004. – 772 с.
5. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу суспільства / М. Кастельс. – К.: Видавництво Ваклер, 2007. – 304 с.
6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 606 с.
7. Маклюэн М. Средство есть содержание / Информационное общество // Маклюэн М. [Пер. с англ.]. – СПб. – М.: АСТ, 2004. – С. 341-348.
8. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. – М.: Прогресс, 1966. – 462 с.
9. Миронов В.В. Информационное пространство: вызов культуре / В.В. Миронов // Информационное общество. – 2005. – № 1. – С. 14-18.
10. Оноприенко В.И. Риски общества знаний и мегатехнологий / В.И. Оноприенко / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(21). – К.: НАУ, 2015. – С. 27-31.
11. Семирухин Л.В. Нанотехнология и сознание / Л.В. Семирухин // Философские науки. – 2008. – № 1. – С. 80-96.
12. Сідоркіна О.М. Гуманізм і гуманність культури в інформаційному суспільстві / О.М. Сідоркіна / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(25). – К.: НАУ, 2017. – С. 120-123.
13. Скиба І.П. Інструментальне знання у сфері освітніх послуг інформаційного суспільства / І.П. Скиба / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(21). – К.: НАУ, 2015. – С. 112-115.
14. Скиба О.П. Технології як фактор становлення інформаційного суспільства / О.П. Скиба / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(25). – К.: НАУ, 2017. – С. 77-80.
15. Технології хмарних обчислень – провідні інформаційні технології подальшого розвитку інформатизації системи освіти в Україні [Електронний ресурс] // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 6. – С. 3-11. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

16. Тоффлер Э. Третья волна / Тоффлер Э. [пер. с англ. науч. ред. П.С. Гуревич]. – М.: Изд-во АСТ, 1999. – 782 с.

17. Шпенглер О. Закат Европы. Т 1. Образ и действительность / О. Шпенглер ; [пер. с нем., вступ. статья и примечания К.А. Свасьяна]. – Новосибирск, В О Наука, 1993. – 592 с.

О. Скиба

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ

Статья посвящена исследованию социокультурного аспекта интеллектуальных информационных технологий. Создание новейших технологий позволяет усовершенствовать механизмы управления общественными процессами и повысить уровень благосостояния общества. Использование информационного пространства для работы, образования, учебы и досуга приводит к появлению новых форм межкультурного взаимодействия и не всегда к желанным изменениям в культурном пространстве информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, общество знаний, интеллектуальные информационные технологии, нанотехнологии, коммуникация, электронный ресурс.

O. Skyba

INFORMATION TECHNOLOGIES: SOCIO-CULTURAL ASPECT

The article is devoted to the study of the socio-cultural aspect of intellectual information technologies. Creation of the newest technologies allows to improve mechanisms of management of social processes and increase the level of welfare of the society. The use of the information space for work, education, study and leisure leads to the emergence of new forms of intercultural interaction and not always to the desired changes in the cultural space of the information society.

Keywords: Information Society, Knowledge Society, intellectual information Technologies, nanotechnology, communication, electronic resource.

UDC 378:1:37.018(045)

N. Sukhova, L. Kadnikova

ADAPTATION OF THE UKRAINE EDUCATIONAL SPACE TO THE CONDITIONS OF THE INFORMATION SOCIETY

National Aviation University

Abstract. The article is devoted to the problems of adaptation of the Ukrainian educational space to the conditions of the European type Information society. The authors consider the impact of Ukrainian society negative phenomena upon the processes of reforming secondary and higher education.

Key words: adaptation, Information society, educational space, dignity, man-personality, man-function.

Actuality

The XXI century is called "the century of informatization and digital technologies", which become an integral part of culture and entail cardinal changes in the most conservative sphere of human existence that is education. As Y. Kundenko has rightly noted, in the contemporary "culture there are practically no defining principles and value dominants, that is, traditionally unambiguous value-semantic orientation is replaced by value-semantic pluralism, which generates uncertainty in the ideals and value orientations of a person, therefore, the identity of the social subject becomes more and more unstable [1, p. 46].

The process of informatization of the Ukrainian society is rapidly moving forward, and the educational institutions of various levels are responsible for training the person who will live and realize his creative potential in a new type of society. Person XXI must be able to process information of different levels and qualities, to solve practical problems, to communicate with people, as well as to understand the essence of changes occurring in society. Having received new challenges of time, the mankind has to find and develop new ways of solving its vital problems.

The Goal of the Article

The purpose of this article is to consider the contradictions that arise in the process of adapting the education system in Ukraine to the standard of the European information society. For this, it is necessary to analyze the available alternative proposals of specialists who

directly study the processes of human education in the era of Informatization.

Level of Progress of the Research

A lot of scientific publications have been devoted to the problem of the processes of the national education system transformation, its adaptation to European standards, the possibilities and terms of the reforms. There were created Internet sites where representatives of the secondary school, lyceums, colleges and universities can share their experience and the results of their work over recent time. Among the scientific publications, the works devoted to the issues of the informatization of education in Ukraine and the issues of the readiness of the young generation to adapt actively to the European standards of education are especially significant. A significant contribution to the study of these problems was made by A. Brazhnik, V. Andrushchenko, V. Bykov, B. Wulfson, V. Gapon, A. Gurzhiy, P. Drucker, M. Zgurovsky, V. Kremen, Y. Kundenko, K. Levkovskaya, O. Moiko, A. Navrotsky, S. Slepkan, A. Sokhnich, etc. Their studies complement each other, outline new approaches to the search for answers to newly emerging questions about the adaptation of Ukraine's educational space to the conditions of the information society.

Main body

The immersion of man of the XXI century into the informatization world entails not only unique conditions for the realization of his creative potential, but also new